

Seinäjoen museot

Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -hanke

Jaakko Mäntylä

Ohjeita muistelu- ja kokemustyöpajan järjestämiseen

Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -hankkeen tavoitteena on ollut etsiä uusia tapoja vahvistaa rakennusperinnön asemaa ja tiivistää viranomaistahojen, yliopiston sekä yhdistysten välistä yhteistyötä kulttuuriperintökysymyksissä. Hankkeessa on keskitytty ennen kaikkea moderniin suomalaiseen rakennusperintöön liittyviin teemoihin, aivan erityisesti Elsi Borgin (1893-1958) ja Alvar Aallon (1898-1976) suunnittelukohteisiin ja niiden kantamiin merkityksiin.

Kymmenen hanketilaisuuden (27.8.2024-29.4.2025) tavoitteena on ollut monipuolistaa rakennusperinnöstä käytävää keskustelua kullakin kohdepaikkakunnalla: Jyväskylässä, Ähtärissä, Alajärvellä ja Seinäjoella. Hankkeen kantavana teemana on ollut kokemuksellisuuden korostus. Rakennusperinnön yhteydessä kokemuksellisuus tarkoittaa sen tunnistamista, että rakennus ei ole pelkästään arkkitehtuuria vaan mitä suuremmassa määrin myös koettua tilaa; muistot, tarinat ja kokemukset ohjaavat osaltaan sitä, millä tavoin rakennuksiin suhtaudutaan.

Kokemuksellinen tieto pohjautuu ihmisten omiin kokemuksiin; se on tietoa, joka syntyy ihmisen elinympäristöstään saamien välittömien havaintojen ja vaikutelmien kautta. Se voi olla myös suullisena perintönä sukupolvelta toiselle siirtyvää tietoa. Kokemuksellinen tieto syntyy arjessa ja nojaa vahvasti henkilön maailmankuvaan ja siitä tehtyihin tulkintoihin. Henkilökohtaisuus ja maailmankuva liittyvät paitsi kokemuksellisen tiedon syntyyn, myös sille annettavien merkitysten muodostumiseen. Kaikki eivät anna kokemukselle samoja merkityksiä, vaikka kokemus sinänsä olisikin yhteinen.¹ Kokemuksellinen tieto voi pitää erillisenä tietokategoriana tutkimustiedon, asiantuntijatiedon ja perinnetiedon rinnalla. Erilaisissa kulttuuriympäristöselvityksissä kokemuksellista tietoa on hyödynnetty verrattain vähän.² Jos esimerkiksi kulttuurimaiseman arvioinnissa nojaututtaisiin asiantuntijatiedon lisäksi kokemukselliseen elementtiin, nousisi asiantuntijoiden valikoimien kohteiden rinnalle sellaisia kohteita ja maisemaelementtejä, joita asiantuntijat eivät olleet huomioineet arvioinnissaan.³

Sama pätee kauttaaltaan rakennettuun ympäristöön, jonka merkitystä määrittelevät yhtä lailla sen käyttäjät ja kokijat. Seinäjoella (29.4.2025) käydyssä keskustelussa korostettiin, miten rakennusperinnön arvo kulki käsi kädessä muistojen kanssa; vanhaa rakennuskantaa arvostettiin, mikäli siihen oli syntynyt henkilökohtainen side. Kaupungissa, joka oli kasvanut ennen kaikkea muuttoliikkeen seurauksena, harvalla tulijalla oli henkilökohtaista suhdetta

¹ Rekola 2018, 6.

² Hankonen 2023, 20.

³ Hankonen 2023, 22-23.

vanhaan rakennuskantaan, jonka kohtaloksi oli tullut purkaminen. Ähtärissä (5.11.2024) järjestetyssä tilaisuudessa korostettiin rakennuksiin liittyvän tiedon merkitystä. Vasta kun tunnettiin vanhoihin rakennuksiin liittyvät tarinat, osattiin niitä arvostaa. Rakennusperintötyössä vähemmälle huomiolle on jäänyt se, millaisia merkityksiä tilan kokemisella on rakennuksen arvon määrittelyssä. Osasyynä on se, ettei kokemuksellisuuden kartoitukselle tai keräämiselle ole ollut vakiintunutta käytäntöä tai metodologiaa. Hankkeen tavoitteena onkin ollut selkeyttää kokeilla tapoja, joilla tietoa voidaan kerätä yhteisöllisesti, yleisötilaisuuksien kautta - ja lopulta jalostaa huomiot myös osaksi Elsi Borgia käsittelevää kiertonäyttelyä.

Hankkeessa on keskitytty erityisesti seurakunnalliseen kulttuuriperintöön, ja Suomessa kirkot mielletään tärkeiksi rakennetuiksi ympäristöiksi.⁴ Hankkeessa järjestettyjen keskustelutilaisuuksien sisältö vastaa hyvin Juhani Pallasmaan ja Anne Birgitta Pessin huomioita. Pallasmaa on todennut, että kirkkorakennus on koettua tilaa. Kirkkorakennuksen suunnitteluun ja sen myöhempään kokemiseen kuuluvat puhtaasti henkiset, kokemukselliset ja vertauskuvalliset ulottuvuudet.⁵ Samalla on huomattavissa sekin, miten kokemuksellisuuden korostus kuljettaa lähemmäs jokapäiväisen elämän tasoa, jolloin siinä on vahvasti fenomenologis-hermeneuttinen lähtökohta. Fenomenologisessa tutkimussuuntauksessa kiinnostavina pidetään ennen kaikkea ihmisten kokemuksia ja asioille annettuja merkityksiä. Kokemus itsessään on yksilöllinen, mutta yksilön kokemuksille antamat merkitykset ovat aina myös yhteisöllisesti muovautuneita.⁶

Näin esimerkiksi seurakuntalaiset tai kirkon käyttäjät ja kävijät eivät ole kirkkoarkkitehtuurin passiivisia vastaanottajia, vaan Pessin mukaan kirkkorakennukset koetaan usealla tavalla. Hanketilaisuudetkin vahvistavat tämän. Kirkot ovat osa kaupunkikuvaa ja perinnettä, kuten Elsi Borgin keskeisimpiin kuuluvassa suunnittelukohteessa Taulumäen kirkossa (1929) ja Alvar Aallon myöhäiskauden avainkohteessa Lakeuden Ristissä (1960) järjestetyt keskustelut osoittavat.⁷ ”Taulumäen kirkko on ollut majakka ja valo, ja vielä enemmän kun tämä on näin mahtava rakennus on ollut Taulumäelle ja tälle seutukunnalle”. Pessin mukaan kirkkorakennukset kantavat pyhyyden ilmapiiriä, arvoja ja arvokkuutta. Eräs keskustelija tiivistä Taulumäen kirkossa (27.8.2024), että kirkkotilan pyhyys syntyy rauhasta, tilan avaruudesta ja kirkolle leimallisesta akustiikasta. Lakeuden Ristin (17.3.2025) erityinen tunnelma syntyi valon ja varjon leikistä. Siitä, miten kirkon valo hohkasi pimeänä talvi-iltana ulospäin, miten aurinkoisena kesäpäivänä kirkkosalin penkit lähtivät valon ja varjon leikistä lainehtimaan. ”Se on voimakas allegoria koko Pohjanmaan lakeudelle ja avaruudelle.” Kirkkorakennus ei ole yleensäkään anonyymia tilaa vaan aivan erityinen ja omanlaisensa. Kirkot rakentavat yhteisiä tarinoita ja historiaa.

Hankkeen tavoitteena on ollut laajentaa keskustelua seurakunnallisesta kulttuuriperinnöstä myös muuhun, kullakin kohdepaikkakunnalla tärkeäksi

⁴ Riukulehto, Suutari 2012, 39,

⁵ Pallasmaa 2008, 303–318.

⁶ Laine 2018, 29–31.

⁷ Pessi 2008, 351–373.

miellettyyn rakennusperintöön. Tutkia sitä, miten rakennuksen merkityksiä voidaan tavoittaa monipuolisesti. Luonnostella niitä tekijöitä, jotka tulee ottaa huomioon tutkittaessa rakennukseen liitettäviä merkityksiä. Miten kokemuksellista tietoa voidaan kerätä ja muistelutyöpajoja järjestään? Miten paljon työ vaatii vaivannäköä ja sitoutumista? Näihin kysymyksiin on hankkeessa etsitty vastauksia.

Mihin tietoa tarvitaan ja miten sitä kerätään?

Se, millaista tietoa haetaan, vaikuttaa suoraan tiedonkeräämistapoihin. Mikäli kiinnostus kohdistuu sellaisiin kysymyksiin kuin ”milloin rakennus on rakennettu”, on syytä etsiä tietoa arkistoista, erilaisista rekistereistä ja kirjallisuudesta. Jos sen sijaan halutaan selvittää sitä, millaisia muistoja rakennukseen liittyy, millaisia tarinoita sen käyttöhistoriasta kerrotaan tai miten tila koetaan, on tarkoituksenmukaisempaa kerätä itse tietoa joko järjestämällä haastatteluita tai muistelutyöpajoja.

Haastattelu onkin perusmenetelmä, jonka avulla tutkija pyrkii pääsemään kiinni haastateltavan ajatteluun, kokemuksiin ja käsityksiin. Kysymysten avulla tutkija pyrkii tulkitsemaan ja ymmärtämään, mikä on tapahtumien tai ilmiön konteksti ja millaisia sisältöjä tutkittavaan ilmiöön liittyy. Suomessa haastatteluaineistoa on tuotettu paljon. Sitä on säilötty runsaasti myös arkistoihin, mutta kokemuksellista tietoa kulttuuriympäristöstä on tuotettu vähemmän.⁸

Rakennuksiin liittyvässä perimätiedossa ei kannatakaan sivuuttaa arkistoja. Todennäköistä kuitenkin on, että yksittäisistä rakennuksista on vaikea löytää tietoa arkistoista, poikkeuksena ovat julkiset tai muutoin merkittävät rakennutut ympäristöt: pappilat, kartanot tai vanhat teollisuuslaitokset. Resurssisyistä voi olla tarkoituksenmukaista järjestää muistelutyöpajoja, joissa voi samalla kertaa tallentaa useiden paikalle saapuneiden muistoja ja kokemuksia. Kuten Pessi toteaa vahvasti muistitietoon perustuva näkökulma kuljettaa lähemmäs jokapäiväisen elämän tasoa. Se voi olla lähtölaukaus historian kirjoittamiselle kokemuksellisemmasta näkökulmasta, jolloin menneisyydestä voi syntyä täysin uusia, yhteisöä voimaannuttaviakin tulkintoja.

Miten valita muistelu- ja kokemustyöpajalle sopiva kokoontumispaikka?

Kun tavoitteena on järjestää muistelu- ja kokemustyöpajoja, on mietittävä tarkoin sitä, missä tilaisuus järjestetään, keitä halutaan saada paikalle, miten tilaisuudessa edetään ja miten tietoja käytetään. Ensinnäkin on huomioitava se, että muistelu itsessään on vahvasti sosiaalista ja tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Hankkeen kokemusten perusteella ei ole yhdentekevää sekään, millainen on muistelutilaisuuden fyysinen ympäristö. Kirkot ovat koettua tilaa, joihin monella voi olla jo vuosikymmenien mittainen suhde. Arvokkaaksi ja juhlavaksi koettu ympäristö voi kuitenkin vaikuttaa siihen, millaisiin asioihin

⁸ Hankonen 2023, 21.

muistelussa keskitytään ja miten omat muistot ja huomiot sanallistetaan. Tila itsessään ei ole fyysinen paikka vaan sosiaalisesti ja toiminallisesti järjestynyt kokonaisuus. Tilasta tulee merkityksellinen vasta, kun ihmiset kiinnittyvät siihen. Alajärven kirkossa ja Lakeuden Ristissä järjestetyt tilaisuudet saattoivat antaa muistelutilanteeseen tarpeetontakin juhlallisuutta, sillä tila oli monelle osallistujalle entuudestaan tuttu. Yhtenä vaihtoehtona voi olla koko muodollisen haastattelutilanteen purkaminen. Muistojen ja kokemusten jakamisessa voi paikallaan olon sijaan hyödyntää kävelyä tai käsillä tekemistä. Maastokäynnin avulla kotiseudun tapahtumat ja paikat heräävät eloon uudella tavalla. Onnistuneen muistelutilaisuuden lähtökohtana onkin tilaisuuden vetäjän ja yleisön hedelmällinen vuorovaikutus.

Valittu tila tuo käytännöllisiä vaikutuksia tilaisuuteen. Lakeuden Ristissä järjestetyssä muistelutyöpajassa (17.3.2025) kirkkosalin vaativa akustiikka haastoi keskustelijat, jotka eivät kuulleet toistensa puheenvuoroja eivätkä tilaisuuden vetäjän sanoja, mikä vuorostaan pakotti keskustelijat siirtymään pienempään, mutta ääniolosuhteiltaan parempaan siunauskappeliin. Monessakin hanketilaisuudessa - vaikka käytössä oli useita nauhureita - haastavat ääniolosuhteet tekivät tilaisuuksien nauhoittamisesta vaikeaa. Lisäksi hanketyöpajojen osallistujien keski-ikä oli korkea, joten on kiinnitettävä huomiota myös saavutettavuuteen; tilojen tulee olla kokonaisvaltaisesti toimivat. Samalla on varmistuttava siitäkin, että käytössä on riittävän tasokkaat äänityslaitteet.

Muistelu itsessään on vahvasti sosiaalista etenkin, kun omat muistot jakaa muille; se on toimintaa, jossa ihminen palauttaa mieleensä elämäkokemuksiaan, arvioi elämänsä sekä tulkitsee ja jäsentää menneisyyttään uudelleen.⁹ Muistelussa aktivoidaan muistin tuotteita, toisin sanoen muistoja. Muistot perustuvat yksilölliseen elämykseen, joka usein liittyy yhteisöllisesti koettuun tapahtumaan.¹⁰ Työpajojen kaltaiset sosiaaliset tilanteet antavat mahdollisuuden peilata omia kokemuksia ja arvioida niitä suhteessa toisten kokemuksiin. Tilaisuuksien vahva vuorovaikutuksellisuus voi johtaa myös siihen, että keskustelu ohjautuu sivuraiteille, sillä muiden keskustelijoiden ajatukset ovat myös virikkeitä, jotka vetävät keskustelua tiettyyn suuntaan. Näin kävi etenkin Alajärvellä järjestetyssä muistelutilaisuudessa (14.1.2025), jossa puheenvuorot veivät tilaisuutta täysin eri suuntaan kuin alkuperäinen suunnitelma oli. Tuolloin tilaisuuden vetäjä tehtävänä on johdatella keskustelu takaisin ”raiteilleen”.

Miten järjestää työpajasta tiedottaminen?

Onnistuneen muistelutilaisuuden lähtökohtana on riittävä osallistujamäärä. Muistelu- ja kokemustyöpajat eivät välttämättä liikuta suuria yleisöitä, joten tilaisuudesta on viestittävä monipuolisesti etukäteen. Mikäli tilaisuuksista tiedottaminen unohtuu tai tapahtuu väärillä foorumeilla, vaarana on se, ettei tilaisuuksiin tule riittävästi osallistujia. Hyviä tiedotuskanavia ovat muun muassa paikallislehdet, mutta myös sosiaalisen median kanavat, jotka eivät ole kuitenkaan

⁹ Saarenheimo 1997, 23, 90.

¹⁰ Korkiakangas 1996, 17; Savolainen 2015, 52.

välttämättä vanhempien ikäluokkien suosiossa. Sanomalehti-ilmoittelussa on satsattava selkeyteen ja oikea-aikaisuuteen. Liian aikaisin tai myöhään ilmestynyt lehti-ilmoitus ei täytä tehtäväänsä. Hankkeen suurin osallistujamäärä tavoitettiin 17.3.2025 Lakeuden Ristissä, johon saapui kolmisenkymmentä keskustelijaa. Keskustelua käytiin kahdessa ryhmässä, jolloin päästiin lähemmäs ihanteellista 10-12 osallistujan ryhmäkokoja. Jos ryhmäkohtainen osallistujamäärä tuosta merkittävästi kasvaa, lisääntyy myös riski sille, että osa jättäytyy keskustelun ulkopuolelle.

Miten järjestää tilaisuuden kulku?

Tilaisuuksien sisällön rakentamisessa on erilaisia vaihtoehtoja ja menetelmiä. Hankkeessa päätettiin keskittyä muistelutyöpajojen ja ryhmähaastattelutilaisuuksien järjestämiseen. Metodologisesti tilaisuuksissa vuorottelivat avoimet kysymykset ja virikkeet. Tilaisuuksien kulku oli tarkoin etukäteen suunniteltu ja valmisteltu.

Virikehaastattelu tarkoittaa tilaisuuden vetäjän aloitteesta käytyä keskustelua, jossa osa keskustelusta etenee virikkeiden avulla. Virike voi olla yksittäinen sana, lause tai tekstikatkkelma, ja virikkeenä voi käyttää myös valokuvia, taulukoita tai audiovisuaalista materiaalia. Visuaalisista virikkeistä käytetyimpiä ovat kuvavirikkeet, joihin pääosin nojautuimme myös Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -hankkeessa. Virikkeet toimivat avointen haastattelukysymysten tapaan eli ne jättivät haastateltavalle mahdollisuuksia omiin tulkintoihin. Virikehaastattelun kautta on mahdollista päästä käsiksi sellaiseen kokemukselliseen tietoon, joka muutoin on ulottumattomissa.¹¹ Ilman vanhoja valokuvien ja sanomalehtileikkeiden synnyttämiä muistikuvia, keskustelu olisi voinut jäädä monessa tapauksessa varsin yksipuoliseksi. Toki sopivat, harkiten valitut virikkeet voivat toimia itsenäisinä keskustelun virittäjinä ilman avoimia kysymyksiä, kuten monet Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin järjestämät kotiseutukeskustelut¹² kertovat. Virikkeiden lisäksi tilaisuuksien herätteinä käytettiin avoimia kysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä keskustelijat saivat kertoa aiheesta omin sanoin.

Mitä on otettava huomioon muistelu- ja kokemustyöpajaa järjestettäessä?

Hanketilaisuuksien valmisteluun on varattava aikaa. Tilaisuuden suunnittelu alkaa aihepiiriin syventymisellä. Yleensä pohjatietoja alueen rakennusperinnöstä tai rakennuksista on löydettävistä kirjallisuudesta, toisinaan on tarpeellista tehdä myös arkistotyötä tilaisuutta varten. Sekin on hyväksyttävä, että aina perusteellinenkaan pohjatyö ei takaa muistelutyöpajan onnistumista. Näin kävi esimerkiksi Ähtärissä (8.10.2024), jossa Elsi Borgin suunnittelema seurakuntatalosta (1934) oli jäljellä enää hyvin vähän muistitietoa. Vaikka

¹¹ Steel, Suutari, Lähdesmäki 2023, 273.

¹² Suutari, Timo; Riukulehto, Sulevi: Kotiseutua kutomassa. Nurmonjokilaakson kotiseutukeskustelujen dokumentointi. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, 2012.

tilaisuudessa päähuomio olisikin muistoissa ja kokemuksissa, on tärkeä tuntee keskustelunalaisen rakennuksen tai rakennetun ympäristön rakentamis- ja käyttöhistoriaa. Mikäli työpajatilaisuudet rakentuvat avoimien kysymysten varaan, auttaa tieto kysymysten kohdentamisessa. Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana hankkeen kymmenen työpajaa osoittivat, miten paljon tilaisuuksiin valmistautuminen vaatii aikaa. Aihepiiriin perehtyminen ja aineiston jalostaminen power point -esityksiksi on osa kokonaisuutta, joka jatkuu jälkitöihin, joihin kuuluvat keskustelukuvauksen laatiminen ja litterointi.

Muistelu- ja kokemustyöpaja on yleensä osallistujille jännittävä, uudenlainenkin sosiaalinen tilaisuus. Keskustelijat eivät yleensä tunne tilaisuuden vetäjää entuudestaan; osa keskustelijoistakin saattaa olla myös toisilleen vieraita. Kuitenkin tilaisuudessa oletetaan ihmisten kertovan henkilökohtaisista asioistaan, muistoistaan ja kokemuksistaan. Miten saada tilaisuus soljumaan omalla painollaan? Miten synnyttää luottamusta osallistujien kesken? Miten tehdä tilaisuudesta muutakin kuin usein kuultujen huvittavien kaskujen kerrontaa?

Jokainen tilaisuus on keskenään erilainen, mutta yleisenä ohjeena on panostaa tilaisuuden alkuun. Varsinaiseen keskusteluun on laskeuduttava pehmeästi, ja siksi jokaisessa Maaseudun rakennusperintö paikallisena voimavarana -hankkeen työpajassa johdateltiin aihepiiriin alkujohdannolla ja lämmittelykysymyksellä. Alkujohdannossa kerrottiin käynnissä olevasta hankkeesta, tilaisuuden teemasta ja sen kulusta. Esimerkiksi Lakeuden Ristissä järjestetyssä tilaisuudessa esiteltiin kirkon rakentamishistoriaa ja arkkitehti Alvar Aaltoa. Näin osallistujilla oli aikaa orientoitua varsinaiseen keskusteluteemaan. Varsinainen muisteluosuus käynnistyi vapaamuotoisella lämmittelykysymyksellä. Lakeuden Ristissä pyydettiin ensimmäiseksi kertomaan omasta suhteesta Lakeuden Ristiin, minkä jälkeen keskustelu alkoi vähitellen polveilla omalla painollaan. Lämmittelykysymyksen jälkeen on luontevaa lähteä toteuttamaan ennalta laadittua haastatteluohjelmaa. Usein juuri tilaisuuksien alku on kaikista jännittynein, ja tilaisuuden vetäjän sekä keskustelijoiden välinen henkinen etäisyys suurin.

Hankkeen kohdepaikkakunnalla järjestettiin yleensä kolme muistelutyöpajaa. Ensimmäisen kokoontumiskerran jälkeen osallistujat tiesivät, mitä odottaa seuraavista tapaamisista. Monesti ensimmäisen keskustelukerran jälkeen osallistujien joukko jonkin verran harveni. Varsin yleinen väärinkäsitys vaikuttaa olleen se, että tilaisuus olisi ollut luentotyyppinen. On mahdollista, että monikaan hanketyöpajoihin osallistunut ei ollut kuvitellut tullessa muistelemaan, keskustelemaan ja kokemaan, vaikka sitä hanketiedotuksessa korostettiin. Myös ryhmähaastattelumenetelmä vaikuttaa olleen monelle osallistujalle entuudestaan vieras.

Ymmärrettävää on sekin, ettei kaikille oman muiston, tarinan tai kokemuksen jakaminen ole yhtä luontevaa kuin toisille. Tilaisuuden vetäjän onkin pidettävä huoli siitä, että kaikki, jotka sitä haluavat, saavat äänensä kuuluviin. Samalla on rohkaistava - ei kuitenkaan velvoitettava - kaikkia osallistumaan keskusteluun. Lisäksi on harkittava sitäkin, voidaanko ryhmähaastattelutilannetta tukea muillakin menetelmillä. Voidaanko omien ajatusten jäsentämisen apuna käyttää esimerkiksi

pienimuotoista kirjoitustehtävää. Samalla tavalla kokemus voi hahmottua parhaiten piirtämällä tai maalaamalla. Tällaista vaihtoehtoa on punnittava esimerkiksi silloin, kun tilaisuuteen osallistuu erityisen paljon keskustelijoita, ja oman puheenvuoron odottamiseen kuluu pitkä aika.

Hankkeen tilaisuudet osoittivat kouriintuntuvasti yhden asian. Tilakokemuksien sanoittaminen ei ole aina helppoa. Ihmisten kokema merkityks maailma koostuu erilaisista havainnoista, tunne-elämyksistä, kuvitelmista, mielikuvista, arvostuksista ja uskomuksista. Jotta tutkija pystyy tavoittamaan toisen ihmisen merkityksmaailman, tulee tutkittavan kyetä kuvaamaan mielensä kokemuksia. Haasteena vaikuttaa kuitenkin olevan se, että tilakokemuksista puhuminen ei ole samalla tavalla arkipäivistä kuin muistelu. Ongelma on yleinen, sillä osallistavassa tiedontuottamisessa ongelmana on usein se, etteivät osallistujat ”osaa” kääntää kokemuksellisuuttaan kielelle, jota asiantuntijat voisivat käyttää esimerkiksi kaavoitusprosessien tukena.¹³ Sen sijaan tilannetta hallitsevat ne, jotka osaavat sanallistaa kokemuksensa niin, että se on helposti asiantuntijoiden käytettävissä. Näin esimerkiksi Alajärven kirkossa järjestetty tilaisuus ohjautui henkilökohtaisten kokemusten sijaan ”turvallisempiin” teemoihin, usein toistettujen tarinoiden ja anekdoottien maailmaan. Sellaisiin kertomuksiin, joissa pääasiassa oli viihdyttävyyttä vailla henkilökohtaista ulottuvuutta. Kokemuksista ei juurikaan haluttu tai osattu puhua.

Hankkeen kaikissa tilaisuuksissa testattiin samantapaisia virikkeitä, jotta saataisiin vertailukelpoista aineistoa siitä, millaiset virikkeet toimivat ja mitkä eivät. Yhteenvetona voi sanoa, että samankaltaiset virikkeet voivat toimia toisessa ympäristössä ja viiteryhmissä, mutta toisessa eivät; jokainen tilaisuus on sikäli ainutkertainen. Taulumäen kirkossa ja Lakeuden Ristissä järjestetyissä työpajoissa tilakokemuksen sanallistaminen oli luonteva osa keskustelua, ja sisälsi mielenkiintoisia oivalluksia. Metodisesti erittäin tärkeää onkin miettiä sitä, millä tavoin pääsee arkisen kokemuksen äärelle, silloin kun keskustelijat kokevat henkilökohtaisista havainnoista puhumisen vaivaannuttavana ja vieraana. Miten avoimet kysymykset voi tehdä ymmärrettäviksi ja miten vaivihkaa voi johdatella osallistujia puhumaan kokemuksistaan. Jos halutaan tietää esimerkiksi kirkkotilan kokemisesta, on teemaa mahdollista lähestyä tarkastelemalla esimerkiksi akustiikkaa, äänimaisemaa, valaistusta ja kirkkotilan esineitä erikseen.

Mitä kerätylle aineistolle tapahtuu tilaisuuden jälkeen?

Kun tilaisuus oli saatu pidetyksi, koitti jälkitöiden aika. On huolehdittava siitä, että haastatteluiden tallenteet saavat hyvän säilytyspaikan. Parhaiten ne säilyvät, mikäli tilaisuuksista laaditaan keskustelukuvaus tai litterointi. Litterointi - puheen muuttaminen tekstin muotoon - ja sen asiasanoittaminen palvelee aineiston tulevaa käyttäjää. Jokaisessa tilaisuudessa on osallistujilta saatava lupa - yleensä allekirjoitettu sitoumus - siitä, että tilaisuuden tietoja voidaan käyttää jatkossakin

¹³ Rekola 2018, 11.

hyödyksi. Tärkeää on hyvissä ajoin selvittää myös se, kuka tulee aineiston haltijaksi. Asiassa voi kääntyä ensimmäiseksi alueellisen vastuumuseon puoleen.

Lähteet:

Hankonen, Ilona; Lonkila, Helena; Häyrynen, Maunu; Virtanen, Katriina: Monen äänen maisema. Kokemuksellinen tieto maisemapolitiikassa. Ympäristöministeriön julkaisuja 19, 2023.

Laine, Timo: ”Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma”. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, toim. Raine Valli. Jyväskylä. PS-kustannus, 2018, 29–50.

Pallasmaa J.: Uskon tilat ja kuvat - suomalainen kirkko kokemuksena. Kuorikoski A., Uskon tilat ja kuvat: Moderni suomalainen kirkkoarkkitehtuuri ja -taide. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura 2008.

Pessi, Anne Birgitta: Kirkkorakennukset merkitysten ja muistin ylläpitäjinä. Teoksessa Arto Kuorikoski (toim.) Uskon tilat ja kuvat: Moderni suomalainen kirkkoarkkitehtuuri ja -taide, 2008, 351-373. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Korkiakangas, Pirjo: Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Kansatieteellinen arkisto 42. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Helsinki, 1996.

Rekola, Maiju: Kokemuksellinen tieto valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnissa. Pro gradu -tutkielma. Ympäristöpolitiikka ja aluetiede, Tampereen yliopisto, 2018.

Saarenheimo, Marja: Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Vastapaino. Tampere, 1997.

Savolainen, Ulla: Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. Joensuu 2015.

Steel, T., Suutari, T. & Lähdesmäki, M.: Virikehaastattelu ja vuorovaikutus: Kontekstianalyttinen näkökulma ulkomaalaistaustaisten rekrytointia käsittelevään haastatteluaineistoon, J@rgonia, Vuosikerta. 21 , Nro 42 , 2024, 272-292.

Suutari, Timo; Riukulehto, Sulevi: Nurmonjokilaakson kotiseutukeskustelujen dokumentointi. Raportteja 92. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, 2012.

Suutari, Timo; Mäntylä, Jaakko; Mäkelä, Matt; Riukulehto, Sulevi: Kotiseutu kestäväksi. Kotiseudun kehittämisen opas. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti, 2023.